

รู้ตัวหรือรู้จัก

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เอาปัญหาธรรมะเลข ข้อ ๕๒๕. นะ

ถาม : ๕๒๕. เรื่อง “ถามเรื่องการปฏิบัติ”

ได้ยินได้ฟังคำเทศน์ของพระอาจารย์หลายครั้งแล้วเอาไปปฏิบัติคะ ก่อนหน้านี้เคยถามอาจารย์เกี่ยวกับการปฏิบัติบ้างแล้ว มีความก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ไม่รู้คะ พอนั่งสมาธิอยู่ที่ผ่านขณิกสมาธิแล้ว ไปอุปจารสมาธิก็พุทโธ พุทโธตลอด บางทีก็เป็นสมาธิอย่างหาย

หลายเดือนมาแล้วไม่เคยเห็นภายในนิมิตเลยสักครั้ง แต่พักหลังๆ เห็นเป็นแว็บๆ บางทีเหมือนไม่ใช่หน้าคน บางทีก็เป็นหน้าที่น่าเกลียดเหมือนผี พักหลังๆ กลับเห็นเป็นหน้าตัวเองบ้าง หน้าหรืออวัยวะต่างๆ บนใบหน้าบ้าง บางทีก็เป็นหน้าใครก็ไม่รู้จักแรกๆ ก็เร่งพุทโธจนเพ่ง หรือบางทีมันก็ เอ๊ะ.. แล้วภาพก็หายไปคะ

ช่วงหลังประมาณไม่กี่วันเริ่มเห็นเป็นหน้าตัวเอง แล้วก็ขยายออกจนบางทีก็เห็นเป็นรูปชุมชน บางทีก็เห็นแค่ตาแล้วขยายขึ้นมา แต่ยังไม่เห็นมันสูญสลายไป แต่เห็นบ่อยขึ้น จากแรกๆ เอ๊ะ.. ตอนหลังก็ค่อยๆ เออ.. ก็จะเออและเริ่มพุทโธแบบธรรมดาไม่เร่ง ไม่เพ่ง แต่ก็ยังมาแว็บๆ บางทีไม่ได้นั่งสมาธิ แต่นั่งหลับตาฟังเทศน์ของพระอาจารย์ แล้วมันก็แว็บมาเป็นหน้าตัวเอง แล้วซูมเข้าซูมออก แล้วก็หายไปคะ แต่จะมาเป็นแว็บๆ จึงอยากถามอาจารย์ว่า ทำเช่นนี้ถูกทางหรือไม่ ทำพุทโธต่อไปใช่หรือไม่คะ

หลวงพ่ : การทำพุทโธจนจิตมันสงบ เห็นใหม่ เห็นว่าเป็นขณิกะ เป็นสมาธิต่างๆ แล้วมันเห็นแว็บๆ เราก็พุทโธของเราไว้ ถ้าเห็นแว็บๆ เห็นแล้วถ้าสมาธิมันดี สมาธิคืนะ

หน้านั้น หรืออวัยวะชิ้นนั้นมันจะเห็นชัดเจนขึ้น มันจะไม่คลาดเคลื่อน ถ้ามันคลาดเคลื่อนเราก็กลับมาพุทโธอีก พุทโธอีก แล้วทำไมมันไม่ย่อยสลายล่ะ?

คำถามนี้เขางงว่าทำไมมันไม่สูญสลายไป ทำไมมันไม่เป็นไตรลักษณ์? เพราะเราไปรู้ใจทัญก่อนใช่ไหม? พอเรารู้ใจทัญก่อน เราอยากให้เป็นมันเลยไม่เป็นตามนั้นหรือเราก็พุทโธของเราไว้ เราพุทโธของเราไว้ สิ่งที่เราเห็นนั้น มันเห็นแล้วแสดงว่ามันเหมือนมาตรวัดใจ วัดว่าจิตใจเรามันมีฐานมันถึงเห็นภาพอย่างนั้นได้

แล้วภาพนั้นมันยังไหวติงอยู่ มันยังแว็บๆ แวบๆ ก็ว่าฐานของเรายังไม่ดี ก็กลับมาพุทโธไว้ แล้วใช้ปัญญาบ้างก็ได้ ใช้ปัญญาพิจารณาของเราให้ละเอียด ทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ อย่าใจร้อน ถ้าใจร้อนนะ เวลาเราจะหุงข้าวนะ เราหุงข้าวเสร็จเราก็ไปตั้งบนเตานะ สุกๆ สุกๆ มันไม่สุกหรือ แต่ถ้าเราเอาข้าวไปตั้งบนเตานะ แล้วเรารักษาไฟของเราใช่ไหม? พอไฟของเรามันดีขึ้นมาะ เคี้ยวข้าวมันก็เคี้ยวแล้วข้าวมันก็จะสุกไปข้างหน้า

นี่ก็เหมือนกัน ในการภาวนา ทำไมมันไม่เป็นไตรลักษณ์? ทำไมมันไม่สูญสลายไป? เห็นไหม เหมือนกับเราเอามือข้าวไปตั้งบนเตา อยากขยับ ให้สุกๆ เร่งใหญ่เลย มันไม่ทันใจใจ ใจมันสุกไปแล้ว แต่ข้าวมันยังไม่สุก ใจมันจะเอาให้ได้ แต่ข้าวมันยังไม่ได้

อันนี้ก็เหมือนกัน ทำไมมันไม่สูญสลาย? ทำไมมันไม่เป็นไตรลักษณ์? ทำไมมันไม่เป็นผล เราคาดหมายผลกันไปก่อน อันนี้มันอยู่ที่วาสนาของคน เห็นไหม บางคนกินจุ นะ ต้องกินอาหารมากถึงจะอึด บางทีกินไม่จุ กินเล็กน้อยก็อึด จิตใจของคนก็เหมือนกัน คนทำมาก ทำน้อย ผลของมันคือมันอึดเต็มของมัน ฉะนั้น เวลาอึดมันคืออึด เราไม่อึด เราจะบอกว่าอึดหรืออย่างไรมันไม่ได้หรือ

ฉะนั้น ให้ใจเย็นๆ ทำสิ่งนี้ไป ทำสิ่งนี้ไป เราพุทโธของเราไป ถ้าจิตเป็นสมาธิ ถ้าเราน้อมไปกายก็เห็นกาย ถ้าไม่เห็นกายมันจะเป็นเวทนาเกิดขึ้น หรือเป็นความสงสัยก็พิจารณาในธรรม พิจารณาของเราเข้าไปๆ ขยับหมั่นเพียรไป

ทำไมมันถึงไม่สูญสลาย? มันสูญสลายไม่ได้ มันสูญสลายต่อเมื่อกำลังมันพอ มันจะสูญสลายของมัน อย่างเช่นเราจุดเทียน เวลาไฟมันดับ เทียนมันจะลามตัวมันเองไหม? มันก็เรื่องธรรมดาใช่ไหม

นี่ก็เหมือนกัน เวลาถ้าคิด สมาธิ ปัญญาเราสมคูล มันจะเผามันเอง คำว่าเผามันเอง ถ้าเผามันเอง มันก็เป็นเองสิ.. ไม่ใช่ มันเผามันเองต่อเมื่อเราพุทโธ พุทโธ จิตเป็นสมาธิ พอจิตเป็นสมาธิเราก็ก่อปัญหา เราใช้ปัญญาฝึกฝนไป คำว่าเผาเองคือมันสมคูลของมัน คือว่าคิด สมาธิ ปัญญา มันสมคูลของมัน แล้วมันจะเผา แต่ถ้าคิด สมาธิ ปัญญาไม่สมคูล เราอยากเผา อยากให้มันเป็นไปมันก็ไม่เป็น

จุดไฟไว้ที่หนึ่ง กองขยะอยู่ที่หนึ่ง แล้วกองขยะนั้นมันจะโดนไฟเผาไปไหม? จุดไฟที่ต้องจุดในกองขยะนั้น ถ้าจุดกองขยะนั้น กองขยะนั้นโดนไฟเผาไป ขยะนั้นก็จะโดนเผาไหม้ไปหมด นี่ก็เหมือนกัน หน้าที่ของเรา เราก็กู้ไฟของเรา เราก็กู้ดูแลของเรา เราพิจารณากายของเราไป เป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป ทำของเราไป

นี่ถ้าว่าทำไมมันไม่เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างนั้นล่ะ? มันไม่เป็นอย่างนั้นเพราะเราสงสัย ไม่เป็นอย่างนั้นเพราะเรายังไม่ถึงขั้นตอนอย่างนั้น แต่ถ้าเราหุงข้าว เราชามน้ำ เราตั้งข้าวบนเตา แล้วเราก็กู้ไฟของเรา แต่สมัยนี้เนาะ สมัยนี้กดปุ่มทีเดียวมันสุกเอง ใจกดปุ่มก็สุก ถ้าลืมกด ข้าวก็ไม่ได้กินเหมือนกัน

ฉะนั้น ทำไป ถ้าทำไปตามข้อเท็จจริงที่มันเกิดขึ้น อย่างนี้จริง มันเป็นอย่างนี้จริงๆ ถ้ามันเป็นจริง มันก็เป็นจริงของมัน ถ้าเป็นจริงแล้วมันก็ได้ตามความเป็นจริงนั้น

ข้อ ๕๒๖. เนาะ

ถาม : ๕๒๖. เรื่อง “อย่างไรคือจิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นมรรค”

หลวงพ่ : เขามีปัญหากันขึ้นมาอีกแล้ว จิตเห็นจิตเนี่ย

ถาม : กราบนมัสการหลวงพ่ บังเอิญมีโอกาสได้อ่านธรรมะของครูบาอาจารย์องค์หนึ่ง เกิดความสงสัยประโยชน์

“ธาตุที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต จิตที่ว่าปรุงแต่งไม่ใช่จิต เป็นอาการของจิต ถ้าเข้าไปถึงจิตแล้วจิตจะนิ่งอยู่ตลอดเวลา ความรู้สึกจะไม่เคลื่อนไหวไปตามกายที่เคลื่อนไหว แต่อยู่ในตำแหน่งรู้ และนิมิตทั้งหมดก็หายไป ในตัวของเราคือจิต ตัวผู้รู้เป็นจิตตัวจริง

ไม่ใช่อาการของจิต จะให้ความยึดมั่นถือมั่นนอกจากผู้รู้ไม่มี หลวงปู่คุณย์จึงว่า จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นมรรคก็เป็นในลักษณะนี้”

ขอความกรุณาหลวงพ่เมตตาขยายความสโลแกนของหลวงปู่คุณย์ที่ว่า

“จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นมรรค”

ผลเกิดจากจิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นนิโรธให้ได้ทราบด้วยครับ เพราะปัจจุบันมีการสอนในแนวทางจิตที่อ้างถึงหลวงปู่คุณย์มาก หากการตีความผิดหรือถูกอย่างไร ส่งผลต่อการปฏิบัติโดยรวม หลวงพ่อเคยตีความเรื่องจิตส่งออกมาแล้ว

หลวงพ่อ : นี่เขาถามมาอีกแล้วนะ นี่ในประโยชน์ของเขาไงว่าจิตเห็นจิต การปรุงแต่ง เห็นไหม อูบายการภาวนาด้วยการดื่มน้ำแก้วหนึ่ง

เขาบอกว่า “จิตเห็นจิตเป็นมรรค ชาติที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต”

เขาว่า “ชาติที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต” ชาติที่ปรุงแต่งมันมีด้วยหรือ? ชาติที่ปรุงแต่งการปรุงแต่งนี้เป็นความรู้สึกนึกคิด มันมีชาติด้วยหรือ? มันมีชาติรู้ ชาติ ๔ ชาติ ๔ นะ ภูต รูป มหาภูตรูป แล้วนี่ภูตรูปเป็นชาติ แล้วสิ่งที่เป็นนาม ความปรุงแต่งมันเป็นนาม มันเป็นชาติตรงไหน? สิ่งที่เป็นปรุงแต่งมันเป็นนาม นามกับรูป.. ในเมื่อมันเป็นนาม มันเป็นชาติได้อย่างไร?

“ชาติที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต”

อ้าว.. ชาติที่ปรุงแต่ง ชาตินี้ปรุงแต่งได้หรือ? หา.. ชาติปรุงแต่งได้หรือ? มันก็แปลกนะ ชาติปรุงแต่งไม่ได้! นามสืมนับปรุงแต่งได้! แล้วชาติมันเป็นชาติ

เขาว่า “ชาติที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต จิตที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต เป็นอาการของจิต”

นี่ตัวจิตมันเป็นตัวจิต ชาติรู้เป็นชาติรู้ แต่ชาติรู้มันเป็นชีวะ ชาติรู้มันพิเศษกว่าชาติอื่นๆ ถ้าชีวะ เห็นไหม คำว่าชีวะคือชีวิต ชาติรู้เป็นชาติที่มหัศจรรย์มาก ชาติรู้มีชาติ ๖ ชาติ ๔ ชาติที่ปรุงแต่งไม่มี ชาติที่ปรุงแต่งไม่มี

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเขาอธิบาย เห็นไหม อธิบายว่าเวลาดึมน้ำแก้วหนึ่ง แล้วความเย็นลงไปนะ แล้วกำหนดที่รู้นั้น นี่เขาบอกว่า “พอกำหนดรูๆ กำหนดเฉยๆ นั้นละเป็นธาตุ” แต่เพราะเดี๋ยวนี้คนมันหลง หลงเพราะอะไร? หลงเพราะว่ากำหนดลม เอาลมเป็นธาตุ เขาอธิบายนะ นี่เอาลมเป็นธาตุ ลมมันเป็นธาตุที่ไหน? ลมมันก็เป็นลม

ลมมันก็เป็นธาตุอันหนึ่ง ธาตุก็ส่วนธาตุ แต่เขากำหนดอานาปานสติ ถ้ากำหนดอานาปานสติเขาไม่ได้กำหนดเป็นธาตุ ธาตุเป็นธาตุ ธาตุเป็นลมได้อย่างไร? แต่เขาอาศัยลมเกาะเป็นกำภาวา อานาปานสติ ฉะนั้น สิ่งที่ปรุงแต่ง ธาตุปรุงแต่งไม่ได้ แต่ธาตุอาศัยธาตุลมเพื่อแสดงตัวสิ่งที่เป็นธาตุปรุงแต่งได้

ฉะนั้น ที่เขาว่า “ธาตุที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต จิตที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต”

อืม.. งง จิตที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต.. ตัวรู้นะ ธาตุส่วนธาตุ ธาตุที่ปรุงแต่ง ธาตุที่ไม่ปรุงแต่ง นี่แม้แต่ว่าอาการของจิตยังไม่เข้าใจ อาการทั้งนั้น อาการ เห็นไหม ดึมน้ำก็อาการ โส.. ถ้าดึมน้ำแล้วจิตมันอยู่ที่นั่นนะ ขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้มันก็มีจิต เพราะขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้มีน้ำแข็งไง อ้าว.. ขั้วโลกเหนือ ขั้วโลกใต้มีจิตไหมล่ะ? มันมีสิ่งมีชีวิตอยู่บนนั้น

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าธาตุนะ ธาตุเป็นธาตุ แต่อาการ เห็นไหม จิตเห็นอาการของจิต ถ้าจิตเห็นอาการของจิต นี่เวลากำหนดรู้นะ กำหนดจิตๆ มันเป็นอุบายเท่านั้น

หลวงปู่ดูลย์สอนว่า “จิตนี้คือเป็นอุบาย”

แล้วสมัยหลวงปู่ดูลย์อยู่ เพราะหลวงปู่ดูลย์ท่านภาวนาเป็น พอภาวนาเป็น เวลาถูกศิษย์ไปหา เวลาจะสอนใครก็แล้วแต่ สมัยหลวงปู่ดูลย์นะ ไปถึงนี้ไม่มีใครถลอกนอกทางเลย เพราะท่านบอกว่าไม่ใช่ ต้องดูเข้าไปอีก ต้องดูเข้าไปอีก ต้องดูลึกเข้าไปกว่านั้น ลึกเข้าไปจนเห็นจิต ถ้าไปเห็นจิตก็เห็นสมาธิไง พอเห็นสมาธิแล้วท่านถึงว่า ถ้าเป็นสมาธิแล้วนี่จิตเห็นอาการหรือเปล่า? เห็นอาการ เห็นความคิดเนี่ย..

ตัวรู้กับตัวคิดมันคนละตัวนะ ตัวรู้กับตัวคิดแต่มันไวมาก เห็นไหม จิตนี้เร็วกว่าแสง เร็วกว่าแสง ที่นี้ความคิดมันเกิดขึ้น อย่างเช่นสันตติณีแว็บๆ แวบๆ แวบๆ เขา

เลยบอกว่าเป็นดวงใจ คำว่าสันตติเขาก็แยกเป็นดวงได้ คำว่าสันตติมันก็เหมือนกับปัจจัยาการ

อวิชา ปัจจัยา สังขารา สังขารา ปัจจัยา วิญญาณัง นี้ชั้น ๕ ที่เป็นกอง ถ้าเป็นกองนี้เป็นตัว เป็นกองมันแยกส่วนเป็นกองเลย แต่ถ้าเป็นปัจจัยาการนี้มันเกี่ยวเนื่องกัน มันไม่ใช่เป็นกอง เหมือนสายที่ผูกเกี่ยวเนื่องกันไป ทีนี้สายที่เกี่ยวเนื่องกันไป แต่เพราะว่าพระพุทธเจ้าเห็นว่าเป็นสายเกี่ยวเนื่องกันไป สายเกี่ยวเนื่องกันมันก็มีสันตติ เห็นไหม เกี่ยวเนื่องกันไป

ทีนี้การเกี่ยวเนื่องกันไป สิ่งนี้มันเป็นจิตเดิมแท้ พอคำว่าจิตเดิมแท้ เห็นไหม จิตเดิมแท้ที่ส่องใส คำว่าส่องใส ส่องใสไฟมันอยู่ได้อย่างไร? มันจะส่องใสอยู่อย่างนั้นได้อย่างไร? เดี่ยวมันก็มืด เดี่ยวมันก็ไม่ส่องใส ส่องใสแล้วเดี๋ยวก็ไม่ส่องใส แต่ถ้ามันเป็นความจริงของมันนะ ถ้าดูจิตๆ จิตจนเข้าไปสู่จิติจิต ถ้าเข้าสู่จิติจิตนะ พอสู่จิติจิต นี้กว่าจะเข้าไปได้นะมันก็ต้องแหวก ต้องผ่านกระบวนการขั้นเข้าไป กองนี้ชั้น มันก็เหมือนสัมผัสเปลือกสัมผัส

สัมผัสเปลือกสัมผัส ถ้าเราอยู่กับเปลือกสัมผัสนี้ขมทั้งนั้นแหละ แต่เนื้อสัมผัสมันหวาน ถ้าเนื้อสัมผัส กว่าจะเข้าถึงเนื้อสัมผัสละ? ถ้าเข้าถึงเนื้อสัมผัส เห็นไหม นี่แหละๆ จูจิต จูจิตจนผ่านกระบวนการของมันเข้าไป ถ้าผ่านกระบวนการเข้าไป นี้จูจิตจนจิตเห็นอาการของจิต ถ้าจูจิตก็สมาธิทั้งนั้นแหละ! จูจิตเป็นสมถะ แต่จิตเห็นอาการของจิตแล้วให้พิจารณา

นี่ “คิดเท่าไรก็ไม่รู้ต้องหยุดคิด แต่การหยุดคิดก็ต้องใช้ความคิด” ต้องใช้ความคิด คนที่เป็นเขาจะเปิดช่องไว้ไง เปิดช่องให้ปัญญามันเดินได้ ถ้าคนไม่รู้มันไม่เปิดช่องให้ปัญญามันดู แล้วมันก็พูดตามแต่อารมณ์สัญญา สัญญานะ เดี่ยวก็พูดทำนั่น เดี่ยวก็พูดทำนี่ เพราะคำว่าสัญญามันพันเพื่อน สัญญามันคลาดเคลื่อน เดี่ยวสัญญาก็จำแม่น เดี่ยวสัญญามันก็เลอะเลือน

พอสัญญาแม่น สัญญามันจำได้ดี มันก็พูดได้ชัดเจนเลย พอวันไหนสัญญามันเลอะเลือนนะ มันก็พูดไปอีกอย่างหนึ่งเลย มันไม่มีตัวจริงใจ แต่ถ้ามันมีตัวจริงของมันนะ ตัวจริงของมัน นี้จูจิตๆ แล้วดูอย่างไรล่ะ? ดูอย่างไร?

คุณิทำสมาธิ เห็นไหม เมื่อวานเขามา นี่ว่ามันน่าจะเป็นอย่างนั้น พอว่าจะนี้มันไม่ใช่แล้ว เพราะอะไร? เพราะมันไม่ชัดเจน ถ้ามันชัดเจน คนถ้าจิตชัดเจนมันจะรู้เลย ถ้าชัดเจนมันก็ต้องจิตแล้วพิจารณาแยกแยะๆ คือแหวก แหวกทรงรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเข้าไป เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ ต้องเอาเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ก่อน

ธรรมชาติของมนุษย์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ เจ้าชายสิทธัตถะเวลาไปศึกษาค้นคว้ากับเจ้าลัทธิต่างๆ ๖ ปี ๖ ปีนี้ทำสมาธิ ทำสมาธิกันอยู่อย่างนั้นแหละ เวลาเข้าไปแล้วอาพาธคาบส อุทคาบสก็เข้าใจว่าตัวเองเป็นพระอรหันต์ ได้สมบัติ ๘ มันก็เข้าไปสู่สมาธิ เข้าไปสู่ฌาน เข้าสู่ฌานสมบัติก็เข้าไปสู่ความสงบ แต่ความสงบมันแก้กิเลสไม่ได้

นี่เจ้าชายสิทธัตถะไปศึกษากับเขาหมดแล้ว มันก็เข้าไปด้วยความไม่รู้ไม่เห็นใจเข้าไปเพื่อความสงบ แต่เวลาเจ้าชายสิทธัตถะมากำหนดอานาปานสติ เห็นไหม เวลาเข้าไปสู่ความสงบแล้ว พอสู่ความสงบมันไม่ส่งออก พอไม่ส่งออกมันก็รู้บุพเพนิวาสานุสติญาณ

เวลามันดึงกลับมาอีก นี่ขณะบุพเพนิวาสานุสติญาณก็ส่งออก ออกรู้อะไร? ออกรู้ข้อมูลในจิต ออกรู้ข้อมูลในการเกิดตายของภพชาติ นี่มันก็ส่งออกรับรู้ข้อมูลของใจของตัวเอง แม้แต่รับรู้ข้อมูลของใจก็ส่งออกแล้ว ส่งออกก็คือย้อนกลับมา ย้อนกลับมาถึงจุดอุปาทาน มันก็ออกอีก ออกอีก ถ้ามันไม่จบมันก็ยังจุดๆ อยู่

ทีนี้ย้อนกลับมา ดึงกลับมา กลับมาทำลายอาสวักขณญาณ ปัจจยาการ อวิชชา ความไม่รู้ของตัวเอง.. นี่มันทำลายตรงนี้ ถ้ามันทำลายตรงนี้ เห็นไหม ถ้ามันทำลายตรงนี้เสร็จแล้วมันใช้ปัญญาไหม? ถ้ามันไม่ใช่ปัญญามันจะเข้ามาได้อย่างไร? ฉะนั้น สิ่งที่ว่าจิตๆ มันก็ย้อนกลับเข้ามา ย้อนกลับเข้ามา ทีนี้ย้อนกลับเข้ามามันต้องผ่านอะไร?

นี่พูดถึงกระบวนการของมนุษย์ไง ต้องเข้าใจกระบวนการของมนุษย์ กระบวนการของความคิดก่อน ถ้ากระบวนการของความคิด พระพุทธเจ้าทำมาอย่างนี้ พอพระพุทธเจ้าทำมาอย่างนี้ปั๊บ นี่ลูกศิษย์ลูกหาจะทำก็พยายามทำ อย่างเช่นครุบา

อาจารย์ของเราที่พุทโธ พุทโธ พุทโธเข้ามา พุทโธเข้ามาเพื่อให้จิตเข้ามาสู่ตัวของมัน เป็นความคิดในแนวคิด..

ในแนวปัจจุบันนี้ ความคิดของเราเนี่ยสามัญสำนึกความเป็นมนุษย์ แต่ถ้าจิตสงบเข้าไปแล้วมันลึกลงว่า ลึกลงว่าสามัญสำนึก พอลึกลงว่าสามัญสำนึก เวลาปัญญามันเกิด มันเกิดสิ่งที่ลึกลงว่าในสามัญสำนึก เห็นใหม่ สามัญสำนึกก็เหมือนกับทางวิชาการที่เราคิดกันอยู่ นี่สามัญสำนึก แต่เวลามันเข้ามาสู่ความสงบแล้วถ้ามันลงไป เห็นใหม่

นี่คำว่าจิตๆ จูจิตเพื่อลงตรงนี้ นี่หลวงปู่คุณย่าท่านสอนตรงนี้ จูจิตเพื่อให้ลงตรงนี้ ถ้าจูจิตมันก็ลึกลงไปกว่าสามัญสำนึก แต่ที่พูดกันอยู่นี้มันสามัญสำนึกใช่ไหม? ที่เขาสอนอะไรที่เขาสอนเป็นสามัญสำนึกไป เขาบอกว่า “ธาตุที่ปรุงแต่ง ธาตุที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต”

เราก็นึกเอาใจ ธาตุที่ปรุงแต่งใช่ไหม ก็ความคิดเราเนี่ยไม่ใช่จิต แล้วก็ไม่ใช่ไหม? แล้วธาตุที่ไม่ปรุงแต่งมันก็ขอนไม้ ขอนไม้กลับเป็นจิต ธาตุที่ไม่ปรุงแต่งคือหิน ก้อนหินสาระใช่ไหม? ธาตุที่ไม่ปรุงแต่ง ธาตุที่ไม่ปรุงแต่งก็ธาตุอะไร ธาตุหิน ธาตุเหล็ก ธาตุที่ไม่ปรุงแต่ง มันเป็นจิตหรือ? ธาตุที่ไม่ปรุงแต่งเป็นจิตหรือ? อ้าว.. ธาตุที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต ธาตุที่ไม่ปรุงแต่งถึงเป็นจิต แล้วตัวจิตอยู่ที่ไหน?

นี่ไง แต่ถ้าเป็นหลวงปู่คุณย่านะ ถ้ามันไม่เข้าถึงจิต มันก็ไม่เข้าถึงจิต ถ้าไม่เข้าถึงจิต ท่านบอกไม่ใช่ ต้องกำหนดดูเข้าไปอีก ให้เข้าถึงจิต ให้เข้าถึงจิต พอเข้าถึงจิตแล้วนะมันต้องให้วิปัสสนา ให้วิปัสสนา ฉะนั้น ถ้าวิปัสสนามันก็ไปอยู่

นี่เขาบอกว่า “กรุณาหลวงพ่เมตตาให้ว่า จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งที่เป็นมรรค”

เป็นมรรคนะ อย่างเช่นคำว่าสติปัญญา ๔ เขาบอกว่า เขาบอกว่าสิ่งที่ภาวนากันอยู่นี้เป็นสติปัญญา ๔ มันก็เหมือนเมื่อกี้ มันเป็นสามัญสำนึก มันเป็นสามัญสำนึกใช่ไหม เพราะเราศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้ามาแล้วเรารู้

สติปัญญา ๔ กายานุปัสสนาสติปัญญา จิตตานุปัสสนาสติปัญญา นี่สติปัญญา ๔ เราก้เข้าใจกันได้ ในเมื่อมีทฤษฎี แล้วเราก้จินตนาการ มันก็เป็นอย่างนั้น เราถึงบอกว่าสติปัญญา ๔ ปลอดภัย ปลอดภัยเพราะอะไร? เพราะจิตมันไม่สงบ ถ้าจิตมันสงบเข้ามาเห็นใหม่ ตัวจิตมันรู้ มันเห็น มันมีเจ้าของเป็นผู้บอกได้

มันเป็นส่วนบุคคล เป็นความรู้ของจิต ถ้าเป็นความรู้ของจิต มันก็ถอดถอนกิเลสของจิตดวงนั้น ถ้าไม่มีจิตดวงนั้นไปดู ไปรู้ มันก็เป็นสามัญสำนึก เป็นสมบัติของพระพุทธเจ้า เราก็ไปจำดำรับตำรามานะ เหมือนกับไปถือโงงโครงการที่ว่าสิ่งที่เป็นลิขสิทธิ์ที่เขาคิดมา แล้วเราก็ไปลอกลิขสิทธิ์เขามา แล้วเราก็จะมาสร้างของเราขึ้นมา มันจะเป็นอย่างนั้นไหมล่ะ?

แต่ถ้าเราทำของเราขึ้นมา เห็นไหม มันเป็นเราพิสูจน์ขึ้นมา เราวิจัยขึ้นมา เราทำของเราขึ้นมาเอง ถ้าเราทำของเราขึ้นมาเองเป็นสมบัติของเรา ถ้าจิตมันสงบนะ พอไปเห็นกายมันก็สะท้อนชั่วหัวใจ มันไปเจอเวทนานะ เวทนามันลึกซึ้งกว่าที่เราปวดๆ ใ้อปวดๆ อยู่เนี่ยมันเป็นปวดสามัญสำนึก ปวดที่เราปวดกันอยู่ นี่ขนาดเครียดจนปวดก็มี หลงตัวเองว่าปวดก็มี แต่ถ้ามันเป็นความจริงนะ เวลามันแยกแล้ว ปวดมันคืออะไร? ปวดเป็นนามธรรม

ธาตุรู้ๆ เห็นไหม นี่ที่ว่าสิ่งที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต ธาตุปวดๆ ธาตุปวดมันมีหรือ? ธาตุปวดมันไม่มี แต่ธาตุรู้มันไปยึดมันถือมันของมัน ถ้าธาตุรู้มันพิจารณาของมันไป มันปล่อยอาการปวด มันก็ปล่อยของมันได้

นี่สติปัญญา ๔ จริงมันต้องมีตัวจิต สติปัญญา ๔ มันเกิดจากบนหัวใจของสัตว์โลก เพราะสัตว์โลกมันพิจารณามันถึงจะเป็นสติปัญญา ๔ ทีนี้สติปัญญา ๔ ที่อ่านกันมามันเป็นชื่อ สติปัญญา ๔ โดยชื่อ แล้วก็เชื่อว่ามันเป็นสติปัญญา ๔ แล้วพอทำอะไรขึ้นมาก็เป็นสติปัญญา ๔ สติปัญญา ๔ มันก็พยายามจะให้คำมัน

นี่พูดถึงว่าถ้ามันเป็นมรรคใด ถ้าเป็นมรรค จิตมันต้องสงบเข้ามานะ จิตมันสงบเข้ามา ถ้าพูดเป็นองค์ธรรม สติธรรม สมาธิธรรม.. สมาธิก็เป็นธรรมอันหนึ่ง เป็นมรรคองค์หนึ่ง เห็นไหม นี่สติก็เป็นมรรคองค์หนึ่ง สมาธิก็เป็นมรรคองค์หนึ่ง มรรค ๘ องค์ นี้ครบองค์ประกอบของมัน นี่พอครบองค์ประกอบของมัน เราใช้คำว่าหน่วยจิต หน่วยจิตนะถ้าเราส่งครบใช่ไหม? หน่วยจิตมันผ่านหมด ทุกอย่างนี้กระบวนการของมรรคมันก็เกิด

นี่มันมีมรรค ๘ มันมี ๘ หน่วยจิต แล้วก็บอกว่า เรามืออยู่แล้ว เราครบอยู่แล้ว มันไม่ใช่หน้าที่ของเราจะมีครบหรือไม่ครบ มันหน้าที่ของธรรมะ หน้าที่ของอริยสัจ

หน้าที่ของข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงเราทำของเรา ข้อเท็จจริงมันเป็นกระบวนการของมัน มันถึงจะเป็นมรรค แล้วก็มรรคอย่างกลาง มรรคอย่างละเอียด เห็นไหม

คุณธรรมาวาส นี่มรรคของธรรมาวาส สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ ไม่ทำความผิดนี่ก็ มรรคของธรรมาวาส มรรคหาเลี้ยงปาก แล้วมรรคหาเลี้ยงใจล่ะ? มันก็ลึกซึ้งเข้าไป

ฉะนั้น จะบอกว่ามันมีตัวรู้.. นี่รู้ตัวหรือรู้คิดไง? มันเป็นธาตุรู้ ธาตุคือชีวะ ชีวะนี่ ธาตุรู้ พระพุทธเจ้าบอกเลย พระสารีบุตรนะเวลาไปเทียบกับนักบวชนอกศาสนาไป

“หนึ่งไม่มีสองคืออะไร?”

หนึ่งไม่มีสอง เขาก็คิดไม่ถูก พอพระพุทธเจ้าบอกว่า “นี่อยากรู้ไหม? อยากรู้ให้ มาบวช”

พอบวชแล้วสอนพุทโธ พุทโธนี่แหละ พอเข้าไปถึงที่สุดแล้วไม่ถามเลย

ธาตุรู้ หนึ่งไม่มีสอง! แต่ถ้ามนุษย์เรามันเป็นของกลุ่ม มันมีสองหมด ไม่ใช่หนึ่งไม่มีสอง แล้วธาตุรู้มันอยู่บนอะไร? อยู่บนกาลเวลา กาลเวลานี้ชีวิตมันก็มี ถ้าไม่อยู่บน กาลเวลามันก็ดับ

นี่พูดถึงว่าจิตเห็นจิตที่เป็นมรรค ฉะนั้น สิ่งที่จิตเห็นจิตเป็นมรรคมันเป็นอาการ ภายใน แต่ที่เขาพูดกันอยู่นี้มันเป็นจินตนาการ พอมันเป็นจินตนาการมันก็สร้างภาพ เหมือนกับทำหนังสือสารคดี เราจะทำหนังสือสารคดีเรื่องหนึ่ง แล้วเราก็ฉายให้พวกโยมดู โยม ไปนั่งดูก็ อืม.. แหม ใครสร้างหนังสือเรื่องนี้ละ โอ๊ย.. มันสมจริงสมจัง แหม.. มันให้ ข้อเท็จจริงได้หมดเลย

ธรรมะของพระพุทธเจ้า มันก็เหมือนหนังสือสารคดี พระพุทธเจ้าสร้างไว้ชัดเจน แล้ว แล้วเราก็ไปดูกัน แล้วเราก็มาสร้างกัน สร้างเป็นหนังสือสารคดี แล้วเราก็ว่านี่ กระบวนการของจิตต้องเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนั้น แล้วก็ว่ากันไป ถ้ามันเป็นจริง หนังสือสารคดีนะเอ็งสร้างเรื่องอะไร? จะสร้างหนังสือ หรือจะสร้างหนังสือธรรมะ แล้วเอ็งจะทำอะไรกัน

ที่นี้พอทำไปแล้ว คนคุณนี่ถ้าเราทำให้สมจริงสมจังใช่ไหม? แล้วเด็กมันคุณนะ เด็กมันก็เชื่ออย่างนั้นไป เด็กมันคุณมันก็เชื่ออย่างนั้นไปว่าความจริงเป็นแบบนี้ แต่ความจริงไม่ใช่ นี่มันเป็นพ้อตเรื่องที่เขาสร้างขึ้น ไม่ใช่เป็นความจริง แต่ถ้าเป็นความจริงนะ ถ้าเป็นความจริง ในการปฏิบัติครูบาอาจารย์ที่ท่านเป็นจริง ทุกคนต้องเป็นผู้ที่สร้างหนังกสารคดีของตัวเอง จะไม่มีแนวทางไหนทำแล้วเหมือนกัน

ไม่มีอาหารชนิดใดในโลกนี้ ทุกคนจะอร่อยไปหมด จิตเหมือนกัน การภาวนาเหมือนกัน จะให้เป็นเหมือนกัน เป็นไปไม่ได้ นี้อย่างเช่นว่าจิตๆ คนทำได้ก็มี คนไม่ถนัดก็มี แต่ในปัจจุบันนี้ทำได้ทั้งหมดเพราะอะไร? ทำได้ทั้งหมดเพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ทุกคนพอใจ สิ่งที่คุณต้องการความสะดวก ต้องการความสบาย

ที่นี้ความสะดวกสบาย คำว่าคนดีใจ คำว่าเป็นคนดีๆ ทุกคนว่าเป็นคนดี นักภาวนาใช่ไหม? พอนักภาวนาทำแล้ว ในสังคมก็ว่าดีไปหมดเลย.. มันเป็นการเอาขยะซ่อนไว้ได้พรม เอากิเลส เอาทิฐิมานะ เอาความเห็นของตัวเอง หมกไว้ในใจของตัวเอง แล้วก็ว่าสบาย สบาย แต่จริงๆ เอาอะไรหมกไว้ในใจหรือเปล่า?

นี่เอาสิ่งใดไปซ่อนไว้ในหัวใจ แล้วก็บอกว่าธาตุที่ปรุงแต่งไม่เรียกว่าจิต สิ่งที่ปรุงแต่ง ธาตุที่ปรุงแต่งไม่ได้เรียกว่าจิต ธาตุที่ปรุงแต่งได้ แต่ธาตุที่ปรุงแต่งไม่ได้เป็นอาการของจิต ธาตุที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต เป็นอาการของจิต แต่ธาตุ...

อ่านเต็มๆ ดึกว่า อุบายภาวนาของเขานะ เขาเขียนมาให้ดู

ถาม : อุบายการภาวนาให้หาน้ำเย็นมาหนึ่งแก้วดื่มลงไป นิ่งนิ่งๆ มีสติและรู้ตัวตามน้ำเย็นไปเรื่อยๆ ค่อยๆ สัมผัสไปเรื่อยๆ น้ำเย็นจะค่อยๆ แผ่ตรงสุดท้ายที่ความเย็นหยุดนิ่ง ให้เอาเป็นฐานระลึกของการภาวนา จะภาวนาอย่างไรก็ได้ แต่จริงๆ ตรงนั้นคือตัวผู้รู้ (นี่กินน้ำเข้าไปแล้วเป็นตัวผู้รู้)

จะลืมตาหรือไม่ลืมตาก็ระลึกอยู่ตรงนี้ได้ ให้รู้สึกอยู่ตรงน้ำ การกำหนดตรงนี้แตกต่างจากการกำหนดลมที่มีลมเข้า ลมออก เพราะตรงนี้น้ำเป็นตัวนำทางความรู้สึกเข้าไป และระลึกอยู่ตรงนี้ ตรงความเย็น ตรงน้ำหยุดอยู่ ผู้รู้สึกอยู่ตรงนี้เป็นฐานการระลึกของการภาวนา หลับตาก็รู้ ความรู้ตรงนี้ไม่เกี่ยวกับลม ลมคือธาตุลม ธาตุรู้ก็คือธาตุรู้ ส่วนนัก

ปฏิบัติเอาลมเป็นธาตุรู้ (เขาว่าของเขานะ) แต่ที่เอาลมปฏิบัติมามันไม่เกี่ยว ธาตุรู้ก็คือธาตุ
รู้

หลวงพ่ : แม้แต่ธาตุยังสับสนเลย ถ้าธาตุยังสับสน มันก็สับสนไปใหญ่

นี่เขาว่า “ความเย็นหายไป แล้วความเย็นอยู่กับการภาวนา ตรงนี้คือการทำความ
ฟุ้งซ่าน การปรุงแต่งจิตจะเด่นไปกับกาย” เขาว่าไปเรื่อย จนมาถึงตรงนี้ไง

ถาม : จิตที่ว่าปรุงแต่งไม่ใช่จิต เป็นอาการของจิต ถ้าไปถึงจิตแล้วจิตจะนิ่งอยู่
ตลอดเวลา เวลาความรู้สึกจะเคลื่อนไหวไปตามกายที่เคลื่อนไหว อยู่ในตำแหน่งรู้ และนิมิตก็
จะหมดหายไปเอง ในตัวของเราคือจิต ตัวผู้รู้เป็นตัวจิต ไม่ใช่อาการของจิต แต่จะให้
ความยึดมั่นถือมั่นนอกจากผู้รู้ไม่มี

หลวงพ่ : อืม.. งง ยิ่งอ่านก็ยิ่งงงนะ

“จิตที่ปรุงแต่งไม่ใช่จิต แต่เป็นอาการของจิต ถ้าไปถึงจิตแล้ว จิตจะนิ่งอยู่
ตลอดเวลา ความรู้สึกจะเคลื่อนไหวไปตามกายที่เคลื่อนไหว จิตจะนิ่งอยู่ตลอดเวลา”

อืม.. ชงมันไว้สิ เอาจิตชงไว้มันเลยนึ่ง

“แต่อยู่ในตำแหน่งรู้”

ไม่ได้หรอก! ไม่ได้! จิตจะนิ่ง จิตจะเป็นสมาธิมาแต่เหตุ ถ้ามีเหตุ มีการกำหนด
พุทโธเข้าไป จิตมันถึงเข้าไปนึ่งได้ ถ้าจิต.. จิตคือปัญญาอบรมสมาธิ ปัญญา มันจะ
แยกแยะเข้าไปจนสู่มันจะเป็นสมาธิ แล้วมันคลายตัวออก พอจิตเข้าขณิกสมาธิแล้ว
เข้าสมาธิแล้วมันคลายออกมันไม่อยู่ของมันหรอก ถ้าจิตมันนิ่งอยู่ เคลื่อนไหวนิ่งๆ อยู่
จิตเป็นอย่างนั้นไม่มี

นี่เพราะจิต เห็นไหม เขาว่าธาตุที่ไม่ปรุงแต่งเป็นจิตอะไรเนี่ย อ้ออ้อ.. ก็คิดว่ามัน
ตายตัวไป แต่ความจริง ความรู้สึกเราตายตัวได้ไหม? ความรู้สึกเราไม่มีตายตัวนะ เดี่ยวดี
เดี๋ยวร้าย แต่มันจะดีได้เพราะมีสติ มันจะมีสติของมัน

ฉะนั้น นี่พูดถึงว่าเขาถามนะ เขาถามว่า “จิตเห็นจิตแจ่มแจ้งเป็นอย่างไร”

ถ้าจิตเห็นจิตแจ่มแจ้งนะ จิตมันเห็น พอมันปล่อย เวลาเรากำหนดนะใช้ปัญญา
อบรมสมาธิ นี่เราใช้ปัญญาเรา ตามความคิดเรานี้แหละ ความคิดเรา ความคิดที่มันทุกข
ยาก เรามีสติตามมันไป ตามความคิดมันตลอดไป พอตามความคิดไป พอสติมันทันมัน
หยุด พอสติมันทันมันหยุดนะ พอสติมันทันความคิดมันจะหยุด

นี่เราเอาสติตามความคิดไป พอตามความคิดมันจะหยุด จะหยุด พอหยุดก็คิดอีก
เอาสติตามความคิดไป ตามความคิดไป ตามความคิดไปเดี๋ยวก็หยุดอีก แล้วเดี๋ยวก็ตาม
ความคิดไป นี่คือปัญญาอบรมสมาธิไง ปัญญาอบรมสมาธิ หลวงตาสอนว่า

“ถ้าพุทโธ พุทโธ เหมือนเราโค่นต้นไม้ เราโค่นที่โคนต้นไม้ พอเราโค่นที่โคนต้น
ต้นไม้มันล้มลง มันจะล้มลงเสียงดังมาก แต่ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธิเหมือนกับเราขึ้น
ต้นไม้ล่ะ เราลัดทอนกิ่งมันทีละกิ่ง”

เหมือนเราขึ้นต้นไม้เราตัดกิ่งต้นไม้ลงมาทีละกิ่งๆ เห็นไหม กิ่งมันเล็กๆ มันก็ลง
มาทีละกิ่ง ละกิ่ง แล้วก็ตัดมาเรื่อยๆ จนเหลือสุดท้ายนะเราตัดลงมาจนถึงโคนต้นไม้ แต่ถ้า
เป็นพุทโธ พุทโธ ถ้าสมาธิอบรมปัญญานะ คูสัดต้นไม้ใหญ่ๆ เราเลื้อยที่โคนต้นไม้ เวลามัน
ล้มดัง ตุ้ม! เลายไช้ไหม?

พุทโธ พุทโธ พุทโธเหมือนโค่นต้นไม้ทั้งต้น แต่ถ้าเป็นปัญญาอบรมสมาธินะ
เหมือนเราขึ้นไปบนต้นไม้แล้วละกิ่งมัน ทอนกิ่งลงมาทีละกิ่ง ละกิ่ง ละกิ่ง พอทอนกิ่งลง
มามันก็สั้นลงๆ จนถึงที่สุดเราตัดโคนต้นไม้มันก็ล้มเหมือนกัน นี่คือปัญญาอบรมสมาธิ

ฉะนั้น เราใช้สติไล่ความคิดไป ไล่ความคิดไป ตามความคิดไป ตามความคิดก็
เหมือนกับมันทอนทีละกิ่งๆ ทอนทีละกิ่ง เห็นไหม นี่คิดเรื่องนี้มันก็ตัดทิ้ง คิดเรื่องนี้มัน
ก็ตัดทิ้ง คิดเรื่องนี้ก็ตัดทิ้ง คิดเรื่องนี้ก็ตัดทิ้ง ตัดไปเรื่อยๆ ตัดไปเรื่อยๆ พอตัดแล้วมันก็
หยุด พอหยุดแล้ว พอเราตัดกิ่งนี้ไปมันกิ่งออกอีก ตัดกิ่งนี้มันกิ่งออกอีก เพราะมันหยุดเดี่ยว
มันก็คิดอีก เราก็ตัดกิ่งไปเรื่อยๆ ตัดกิ่งไปเรื่อยๆ ตัดกิ่งไปเรื่อยๆ

นี่คือปัญญาอบรมสมาธิ พอมันตัดแล้วมันหยุด มันหยุด มันหยุด นั่นล่ะ จิตของมัน
หยุดเข้าไปมันรู้ตัวชัด พอมันตัดบ่อยครั้งเข้า พอกิ่งมันลงไปทีละกิ่ง ละกิ่ง เราจะเห็นจิต
เรามั่นคงเลย เห็นจิตเรามั่นคง เห็นจิตมันคงไปเรื่อยๆ

ฉะนั้นมันก็รู้สิ ว่าถ้ามันจะคิด มันจะฟุ้งซ่านนี่มันเพราะอะไร? แล้วถ้าเรามีสติเราตามความคิดเราอยู่ เห็นไหม นี่จิตมันจะเห็นตัวมันเอง จิตมันจะมันคงของมัน ถ้ามันคงของมัน นี่ปัญญาอบรมสมาธิ พิจารณาซ้ำๆ เข้าไป พอพิจารณาเห็นเป็นสมาธิแล้ว พอเวลามันออกรู้ เห็นไหม พอมันออกรู้นี้มันไปเห็นอาการ เห็นอาการของจิตใจ

“จิตเห็นจิตโดยแจ่มแจ้ง”

จิตเห็นจิตโดยแจ่มแจ้งนี้เป็นมรรค ถ้าคำว่าเป็นมรรค จิตมันสงบแล้วมันพิจารณาของมัน มันถึงจะเป็นมรรค พอเป็นมรรคแล้วมันพิจารณาของมันไป เพราะสุดท้ายแล้วมันก็เข้ามาอันเดียวกับอะไรนะ เข้ามาอันเดียวกับมรรคใจ เข้ามาอันเดียวกับสมาธิอบรมปัญญา ปัญญาอบรมสมาธิ เข้ามาสู่อรหัตตผล เข้ามาสู่อันเดียวกันกับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามความเป็นจริง ฉะนั้น มันถึงเป็นมรรคจริง

โธ... เพราะมันเป็นอยู่ในที่เขามีปัญหาทัน แล้วเขาก็ถามมาทางนี้

“จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นมรรค”

แต่จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้งเป็นมรรค แต่ถ้าจิตเห็นจิตอย่างนี้ มันเป็นความคิด ความคาดหมาย ความที่เขาคิดกัน ไปเองเนาะ ฉะนั้น ถ้ามันเป็นอย่างนี้แล้ว เขาถามมา เขาอยากให้เราพูด เขาบอกว่าอยากให้เราพูดมาก เพราะพูดแล้วมันจะได้เป็นบรรทัดฐาน ถ้าไม่พูดมันก็เป็นอย่างนี้

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าธาตุนี้ธาตุอะไร? ธาตุที่เป็นธาตุ กับธาตุที่เป็นรูปและเป็นนาม ถ้าเป็นนามคือความคิด ถ้าเป็นธาตุก็เป็นรูป ถ้าเป็นรูปแล้วนี่ รูปมีชีวิตไหม? นี่เพียงแต่เวลาภาวนาไปแล้ว เห็นไหม อย่างที่เราพูดบ่อยว่าความรู้สึกนึกคิดก็เป็นรูปเหมือนกัน เป็นรูปเหมือนกันคือถ้ามันเป็นปัญญาอบรมสมาธิมันจะละเอียด พอละเอียดก็อย่างที่ว่า หลานของพระสารีบุตร เห็นไหม ที่พระพุทธเจ้าเทศน์หลานพระสารีบุตร

“ถ้าเธอไม่พอใจสิ่งใด เธอต้องไม่พอใจอารมณ์ความรู้สึก เพราะอารมณ์ความรู้สึกของเธอก็เปรียบเหมือนวัตถุอันหนึ่ง”

มันเป็นวัตถุอันหนึ่งเลย เห็นไหม ถ้าวัตถุอันหนึ่งท่านให้เปรียบชัดๆ แต่เราก็มักว่าเป็นวัตถุธาตุเพื่อให้มันเห็นภาพชัด มันเป็นเหมือนวัตถุธาตุเลย ท่านใช้คำว่า

“อารมณ์ความรู้สึกของเธอก็เป็นวัตถุอันหนึ่ง เธอต้องรังเกียจอันนั้นด้วย แล้วก็วางอันนั้นให้ได้”

พระสารีบุตรฟังอยู่นะก็วางเลย แต่มันก็เป็นนามนี่แหละ เป็นนามแต่ว่าจิตมันดี สติมันดี สมาธิมันดี มันรู้ มันเห็น แล้วมันจับต้องได้ แล้วมันแยกแยะได้ มันเลยภาวนาได้ แล้วมันปล่อยได้ไง มันเลยกลายเป็นกาย เวทนา จิต ธรรม.. นี่จิต ธรรม มันเป็นนามธรรม แต่ว่าสติปัญญา มันทัน ทีนี้เวลามันภาวนาสูงขึ้นไปแล้วมันมีปัญหาของมัน มันแยกแยะของมัน มันทำของมันได้ แล้วจะพิสูจน์ของมันได้

ฉะนั้น อันนั้นเป็นความจริงอันหนึ่ง แต่อย่างนี้มันก็เป็นความรู้สึกนึกคิด แล้วมันก็ว่ากันไปเนาะ ฉะนั้น คำว่า “จิตเห็นจิตแจ่มแจ้งเป็นมรรค” เราก็อธิบายแล้ว แต่มันต้องมีตุ๊กตา ถ้ามีตุ๊กตา มีตัวอย่างนะ เพราะอธิบายนี่อธิบายโดยเป็นหลัก แต่ถ้ามันแบบว่า เหมือนกับกาลเวลา เวลาตอนช่วงเช้าก็อุณหภูมิอย่างหนึ่ง ตอนกลางวันก็อย่างหนึ่ง เย็นก็อย่างหนึ่ง

นี่ก็เหมือนกัน อารมณ์ของคน คนที่ปฏิบัติเวลาผลกระทบบันแรง มันหนัก มันเบา มันก็มีเหตุผล คือว่าเขาเรียกว่าอะไรนะ เหตุไฉน เหตุมันต่าง ปัจจัยมันก็ต่าง เห็นไหม เหตุมันต่าง ปัจจัยก็ต่าง ทีนี้เวลาเหตุมันแตกต่างกัน มันจะเอาธรรมะตายตัวไปสรุปไม่ได้

เหตุปัจจัยมันแตกต่าง ความเกิดขึ้นกับความกระทบก็แตกต่างกัน ฉะนั้น เวลาปฏิบัติไปมันก็มีตรงนั้นเข้ามาส่งเสริมด้วย ถ้ามันจริงมันก็จริง ถ้าไม่จริงมันก็จบเนาะ เอวัง